

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЯК СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Однією зі складових стратегії регіонального розвитку є рекреаційно-туристична діяльність як соціально спрямований сектор національної економіки. Розбудова рекреації та туризму полягає у формуванні внутрішнього туристичного інтересу через вивчення і функціонування існуючих природно-рекреаційних об'єктів. Стаття розкриває необхідність наукового дослідження лікувальних ґрязей Тилигульського лиману Березанського району області як одного з основних факторів створення міста-курорта Коблеве.

Ключові слова: рекреаційно-туристична діяльність, регіональний розвиток, місто-курорт Коблеве, Тилигульський лиман, лікувальні ґрязі.

Одной из составляющих стратегий регионального развития является рекреационно-туристическая деятельность как социально направленный сектор национальной экономики. Развитие рекреации и туризма состоит в формировании внутреннего туристического интереса через изучение и функционирование существующих природно-рекреационных объектов. Статья раскрывает необходимость научного исследования лечебных ґрязей Тилигульского лимана Березанского района области как одного из основных факторов создания города-курорта Коблево.

Ключевые слова: рекреационно-туристическая деятельность, региональное развитие, город-курорт Коблево, Тилигульский лиман, лечебные ґрязи.

One of constituents of strategy of regional development is rekreaciyno-tourist activity as socially directed sector of national economy. Re-erecting of rekreacii and tourism consists in forming of internal tourist interest through a study and functioning of existing naturally rekreaciynikh objects. The article exposes the necessity of scientific research of medical dirts of Tiligul'skogo of estuary of Berezanskogo of district of area as one of basic factors of creation of city-kurorta Kobleve.

Key words: recreational and tourist activity, regional development, Kobleve resort town, Tylihul estate, therapeutic muds.

Постановка проблеми. У наш час в Україні, яка щиро багата на рекреаційні і туристичні принади, спостерігається новий підвищений інтерес до проблем розвитку рекреації і туризму як високорентабельного й соціально орієнтованого сектора національної економіки.

Перспективи розвитку відпочинкової галузі визначаються наявністю широкого спектра ресурсних, екологічних, історико-культурних, соціальних, економічних і політичних факторів, які мають чітко виражену регіональну специфіку. А ще особливості сучасної ситуації полягають у тому, що формування високорозвиненої національної індустрії рекреації і туризму та її інтеграція до європейського та світового ринку рекреаційно-туристичних послуг пов'язана з необхідністю вирішення соціально-економічних проблем у період трансформації суспільно-економічних відносин.

Основні фактори, що впливають на розвиток туризму, поділяються на:

- статистичні (природно-географічні, культурно-історичні);
- динамічні (демографічні, соціально-економічні, матеріально-технічні, політичні).

Крім того, фактори, що впливають на туризм, поділяються на:

- екстенсивні: ріст численності працівників, збільшення матеріальних ресурсів, будівництво нових об'єктів туризму.
- інтенсивні: підвищення кваліфікації персоналу, технічне вдосконалення матеріальної бази.
- стримуючі (негативні) кризи: мілітаризація економіки, ріст зовнішньої заборгованості, політична нестабільність, ріст цін, страйки, криміногенне становище, неблагополуччя довкілля, банкрутство туристських фірм. [3, с. 386–392].

Наразі негативні фактори значно впливають на розвиток туризму, як в Миколаївській області, так і в Україні в цілому. Кризові явища виникли головним чином у внутрішньому туризмі, у той час як туризм виїзний продовжує розвиватися. В умовах порушення балансу між цими видами туризму із країни вивозяться кошти, які могли б інвестуватися у розбудову матеріально-технічної бази внутрішнього туризму.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна ефективність туризму – отримання економічного ефекту (виграшу) від організації туризму у масштабах регіону чи держави в цілому; туристичного обслуговування регіону; виробничо-обслуговуючого процесу туристської фірми.

Соціально-економічна ефективність туризму є складовою загальної ефективності суспільної праці і відбивається певними критеріями і показниками.

Проблему виокремлення народногосподарського критерію ефективності туризму слід розглядати у трьох аспектах: на рівні суспільства (народного господарства в цілому), галузі, окремої туристичного підприємства.

Соціально-економічний ефект від розвитку туризму в регіоні виявляється перш за все у створенні додаткових робочих місць у туріндустрії, підвищенні зайнятості населення, у стимулюванні розвитку слабких в економічному відношенні регіонів.

Сьогодні рекреація і туризм розглядаються як національне явище сфери реалізації прав і потреб людини в системі її життєзабезпечення, як сфера технології реалізації потреб і попиту в ринкових умовах, як специфічний сектор національної економіки і як невід’ємна складова соціально-економічної політики держави й регіонів.

Саме з таких позицій визначається розвиток цього сектора національної економіки в Законах України «Про туризм» і «Про курорти».

Саме з таких позицій рік тому губернатором області було поставлено завдання «Місту-курорту Коблеве бути».

Ми добре розуміли, що будь який проектне набуде реальної дії до тих пір поки теоретичні програми і плани не отримують державницької підтримки і не залучать капітал. Але важливо і те, щоб окремі бізнесові проекти лягали на вже науково виверені та бізнесово скоординовані комплексні проекти формування багатофункціональних туристичних комплексів з чіткими характеристиками параметрів рекреації і туризму в загальній стратегії регіонального розвитку.

Для прискорення цього процесу фахівці-практики і науковці мають поставити перед собою як глобальне завдання формування ємкісного ключового туристичного інтересу через детальне вивчення, створення і функціонування нині існуючих природно-рекреаційних і історико-культурних об’єктів. Одним з найцікавіших, найпривабливіших і перспективних, на наш

погляд, є Тилігульський лиман, як один з основний факторів створення курорту Коблеве.

Інтерес до вивчення феномену території Тилігульського лиману з’явився досить давно. До 17 сторіччя він мав назву Делігіольський за назвою річки, продовженням якої він був у той час. У перекладі з тюрської «делігіол» перекладається як «скажена річка». В стародавні часи ріка Тилігул була повноводною, а лиман відзначався великими глибинами та дуже частими хвилями. По берегам річки зростали липові ліси. Недалеко від лиману знаходився Бейтальський ліс, де ховалися від кріпацького гніту, селяни з Придніпров’я. В 17-18 сторіччях лиман мав велику славу рибного місця. Сюди постійно ходили запорожці «до лям», найматися в лямщики. [5, с. 113–119]

Вже впродовж 250 років Тилігульський лиман зображується на географічних мапах: мапа Елисаветградської провінції – 1772-1774 рр., мапа Ісленьєва – 1779 р., мапа Очаківської землі інженера де Воллана – 1791 р., мапа Альбранта – 1843 р. та інші більш пізніші. Перші згадки в літературі про Тилігульський лиман відносяться до кінця 17 сторіччя. Їх автором є угорський географ Л. Боплан. Йому ж Тилігульський лиман зобов’язаний і своїм теперішнім ім’ям. Сто років потому, у кінці 18 століття, А. Майер у своїй праці про історію та географію Очаківської землі наводить перші відомості про глибину Тилігульського лиману, рельєфу його дна, солоності води. [4, с. 320–325]

Діяльність різновідомчих комісій по дослідженню Чорноморських лиманів 18-20 століття була в основному спрямована на вивчення Одеських лиманів – Куяльницького і Хаджибейського, грязьові ресурси і ропа яких здавна широко застосовувались для лікування. Тилігульський лиман вивчався завжди мимохідь і розглядався як водойма, яка перспективна для організації рибного господарства і для судноплавства, ніяких грязьорозвідувальних робіт не виконувалося. Вперше детальну розвідку грязевого родовища Тилігульського лиману (його бальнеологічна оцінка і підрахунок запасів лікувальних грязей) зроблено 1979 року Одеським НДІ курортології на замовлення Миколаївської обласної ради по управлінню курортами профспілок. [2, с. 304–326]

У заключному звіті про підсумки роботи експедиції повідомлялося про таке:

«Вперше проведено вивчення грязей Тилігульського лиману. В результаті детальних грязьорозвідувальних робіт визначено контури грязевих покладів у середній та південній частині лиману. Вивчено фізико-хімічні властивості грязей, їх біологічна активність і санітарний стан. Установлено, що грязі Тилігульського лиману відповідають кондиціям лікувальних грязей і можуть бути використані в бальнеології. У відповідності до сучасної класифікації Тилігульські грязі належать до слабо сульфідних, низько і

середньомінералізованих хлоридною магнієво-натрієвою муловою лікувальною гряззю. Відомими їхніми аналогами є лікувальні грязі Будацького і Утлюкського лиманів, які застосовуються для бальнеолікування на курортах «Сергіївка» і «Кирилівка». Лікувальні грязі Тилігульського лиману на ділянці детальних робіт займають площу в 23,25 кв. км і мають середню потужність 0,48 метра. Балансові запаси їх підраховані в кількості 11,276 млн. куб. м. Вони повністю могли б забезпечити потреби в грязях бальнеологічну лікарню, яка будується на майбутньому курорті «Коблеве», так як вивчене родовище є найбільшим не тільки в Україні, але й в СРСР». [6, с. 243]

Подальша доля вивчення та структурування території лиману і прилеглих до нього територій, розташованих на теренах Миколаївської області, як об'єкта туристсько-рекреаційного призначення пов'язана з цілою низкою рішень про віднесення цих угідь до природно-охоронних об'єктів. Так, рішенням Миколаївського облвиконкому від 20.12.1976 року №668 на Тилігульському пересипі в межах земель винрадгоспу «Росія» (с. Коблеве Березанського району) був утворений один із перших в Миколаївській області пам'ятник природи місцевого значення – «Природний комплекс низовин південних лиманів» площею 120 га. Пізніше рішенням того ж облвиконкому від 23.10.1984 року № 448 ця територія отримала статус орнітологічного заказника місцевого значення під назвою «Низовина Тилігульського лиману».

В установчих документах вказувалося, що цей унікальний природний комплекс є місцем розташування степової, болотної і солестійкої рослинності, а також гніздування і міграції рідкісних для фауни України видів птахів. Тут заборонялося полювання, риболовство, осушення водно-болотних угідь, встановлювався режим абсолютної тиші в період гніздування птахів.

У 1995 році з ціллю збереження і раціонального використання в рекреаційних, оздоровчих, наукових і просвітницьких заходах узбережжя і прилеглі до нього акваторії Тилігульського лиману в розрізі Ташинської, Краснопільської, Анатоліївської, Червоноукраїнської і Коблевської сільських рад Миколаївської області було створено регіональний ландшафтний парк (РЛП) «Тилігульський» загальною площею 8 195,4 га.

А рішенням Миколаївської обласної ради народних депутатів від 28.04.1995 року № 8 було зарезервовано ще 584,0 га земель Очаківського ДЛЮГ, які щільно прилягають до території парку.

У тому ж 1995 році постановою Кабінету Міністрів України від 24.11.95 № 935 було затверджено перелік водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів, куди увійшов і Тилігульський лиман в межах Миколаївської і Одеської області (загальною площею 26 000 га).

Збираючи по крихтам матеріал про об'єкт нашого дослідження ми прийшли до висновку про актуалізацію історичного надбання та необхідність сучасних наукових розробок доцільності використання природних копалин для формування оздоровчої лікувальної послуг для нашого міста-курорту Коблеве. Час невпинний минуло більш як 30 років після останніх досліджень. Щоб впевнитись ми звернулись до фахівців і ось очікувана відповідь:

Згідно Постанови КМ України від 11.12.1996 року № 1449 Тилігульське родовище грязей віднесено до об'єктів категорії лікувальних.

У 1985 р. ДКЗ СРСР (протокол від 22.02.1985 р. № 9676) затверджено запаси бромних (40,8 – 56,6 мг/дм³) хлоридних натрієвих вод високої мінералізації (24,4 – 30,7 г/дм³) Коблевського родовища Миколаївської області, які виводяться свердловинами № 5р, № 6р і № 7р. у кількості 532 м³/добу за категорією А.

Висновки. Отже, ми вважаємо, що реалізація даного проекту має вирішити такі соціальні проблеми рекреаційного комплексу, як мала ефективність використання наявних природних ресурсів, низька зайнятість населення в курортному бізнесі, мала кількість робочих місць, нерівномірне розподілення та розміщення відпочиваючих, забруднення морської води та засмічення прибережної смуги, потенціально мала кількість надходжень коштів до бюджетів всіх рівнів. Головним очікуваним результатом проекту стане поліпшення соціально-економічної ситуації на Чорноморському узбережжі Миколаївщини, що дійсно сприятиме перетворенню туристично-рекреаційного комплексу області в пріоритетну галузь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабов К. Д. Довідка щодо наявності природних лікувальних ресурсів на території Коблевської селищної ради Березанського району Миколаївської області / К. Д. Бабов // Лист від 11.02.11 № 113. – Одеса, 2011. – 2–4 с.
2. Першне Л. Соляные озера побережья Черного моря и основания для рациональной их разработки / Л. Першне // Горный журнал. – 1980. – Т. 1. – С. 304–326;
3. Чичкалок Т. О. Інноваційно-інвестиційне моделювання рекреаційної галузі українського степового Причорномор'я на прикладі Очаківського рекреаційно-туристичного регіону / Т. О. Чичкалок // Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки» симпозиуму «Регіональний інноваційний розвиток: політика, управління, законодавство» – Алушта. – 2010. – 13-18 вересня. – С. 386–392.
4. Чичкалок Т. О. Історія вивчення Тилігульського лиману як потужного об'єкту туризму українського Причорномор'я / Т. О. Чичкалок // Південний архів: Збірник наукових праць. Історичні науки. – Випуск 22. – Херсон: Видавництво ХДУ. – 2006. – С. 320–325;

5. Чичкалюк Т. О. Розвиток туристичної галузі Приморського регіону України в новітній період / Т. О. Чичкалюк // Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал «Вересень». – 2006. – № 3-4 (36-37) – С. 113–119.
6. Швец Г. И. Выдающиеся гидрологические открытия на юго-западе СССР / Г. И. Швец. – Л. : Гидрометеорологическое изд., 1972. – 243 с;

Рецензенти: Гавеля В. Л., д. філос. н., професор;
Багмет М. О., д. іст. н, професор.

© Чичкалюк Т. О., 2011

Дата надходження статті до редколегії 14.04.2011 р.